

Võrgustik võrgutab: "Siilike udus!"
EITSA seminar 5.11.2010

Mis toimus enne Creative Commonsit?

Heiki Pisuke

TÜ õigusteaduskonna professor
Advokaadibüroo Glimstedt vandeadvokaat

Mis oli enne Creative Commonsit?

1. Looming
2. Autoriõigus
3. Teised teose vaba kasutamise liikumised ja litsentsid (FOSS litsentsid jms.)

Looming

Looming on inimtegevuse lahutamatu osa

- töö
- lõbu

Loomingul on erinev kultuuriline, majanduslik ja õiguslik tähendus

Inspiratsioon ja õnnestunud teos pakuvad loominguulist rahuldust, aga ka raha ja kuulsust

Autori või autoriõiguse omaja valikud

1) kas anda oma teos ühiskonna ühiskasutusse tasuta (*public domain*)

või

2) teha oma teosega äri

Autoriõigus: H. Pisuke, 2010

4

Guerrillero Heroico

Iiri kunstnik Jim Fitzpatrick, 1968

Gerald Malanga – Warholi võltsing 1968

J. Fitzpatricku teose allikas: Vikipeedia

Alberto Korda 1960. a. foto Che Guevarast

Alberto Korda, kommunist ja Fidel Castro fotograaf
5. märtsi 1960. a foto

1967 avaldas itaalia kirjastaja Feltrinelli Che "Boliivia päeviku" kaanefotona,
© Libreria Feltrinelli 1967

A. Korda foto allikas: Vikipeedia

Autoriõiguse roll ühiskonnas (1)

AÕ on

- riigist ja rahvusvahelistest lepingutest lähtuv kirjandus-, teadus- ja kunstiteoste õigusliku kaitse vahend
- kultuuritööstuse õiguslik alus
- rahvusvahelise kaubanduse alus teostega kauplemisel (TRIPS, investeerimislepingud jms)
- ELs – teoste ja AKÕ objektide (ehk kaupade ja teenuste) siseturul vaba liikumise õiguslik alus

AÕ ei ole surnud ja ei sure välja (vähemalt lähiajal)

Autoriõigus: H. Pisuke, 2010

7

Autoriõiguse roll ühiskonnas (2)

Enne CCd ja ka pärast CCd jääb AÕ põhisuiks olla

- loomingu teostega äri tegemise õiguslik alus
- autorite poolt loodud teoste kasutamise korrastaja
 - a) mida kaitstakse
 - b) keda kaitstakse
 - c) õigused
 - d) õiguste praktiline kasutamine ehk teostamine (autorilepingud)
 - e) teose vaba kasutamine
 - f) õiguste kaitse

Autoriõigus: H. Pisuke, 2010

8

Autoriõigus kui intellektuaalse omandi liik

Autoriõigus, droit d'auteur, copyright

- 1) normistik riigi õigussüsteemis
- 2) autorile kuuluvad õigused
 - a) isiklikud õigused – ei ole üleantavad (loovutatavad), kuid nende kasutamiseks saab anda loa ehk litsentsi
 - b) varalised õigused – on üleantavad (loovutatavad) ja nende kasutamiseks saab anda litsentsi

Autoriõigus: H. Pisuke, 2010

9

Autori isiklikud ehk moraalsed õigused (1)

- 1) **õigus teose autorsusele** ehk võimalus esineda üldsuse ees teose loojana ja nõuda teose loomise fakti tunnustamist teose autorsuse seostamise teel tema isiku ja nimega teose mis tahes kasutamisel;
- 2) **õigus autorinimele** ehk võimalus otsustada, millisel viisil peab olema tähistatud autori nimi teose kasutamisel (autori kodanikunimega, autorimärgiga, varjunimega ehk pseudonüümiga või anonümselt);
- 3) **õigus teose puutumatusse** ehk võimalus teha ise, lubada või keelata teha teistel isikutele teoses endas, teose pealkirjas (nimetuses) või autorinime tähistuses mis tahes muudatusi ning õigus vaidlustada ilma autori nõusolekuta tehtud muudatusi;
- 4) **õigus teose lisadele** ehk võimalus lubada või keelata lisada oma teosele teiste autorite teoseid (illustatsioone, eessõnasid, järelsõnasid, kommentaare, selgitusi, uusi osasid jms);
- 5) **õigus autori au ja väärkuse kaitsele** ehk võimalus vaidlustada mis tahes moonutusi ja teisi ebatäpset teoses endas, selle pealkirjas või autorinime tähistamises ning autorile või tema teosele antud hinnanguid, mis kahjustavad autori au ja väärkust;

Autoriõigus: H. Pisuke, 2010

10

Autori isiklikud ehk moraalsed õigused (2)

- 6) **õigus teose avalikustamisele** ehk võimalus otsustada, millal teos on valmis üldsusele esitamiseks; Vaid autor ise on õigustatud vastu võtma otsuse, et nüüd on teos nii valmis, et seda saab avalikustada;

Autori kulul:

- 7) **õigus teose täiendamisele** ehk võimalus oma avalikustatud teost täiendada ja parandada;
- 8) **õigus teos tagasi võtta** ehk võimalus nõuda teose kasutamise lõpetamist;
- 9) **õigus nõuda oma autorinime kõrvaldamist** kasutatavalt teoselt.

Autoriõigus: H. Pisuke, 2010

11

Autori varalised ainuõigused (1)

- 1) **õigus teose reprodutseerimisele**. **Reprodutseerimiseks** loetakse teosest või teose osast ühe või mitme ajutise või alalise koopia otsest või kaudset tegemist mis tahes vormis või mis tahes viisil
- 2) **õigus teose levitamisele**
Levitamiseks loetakse teose või selle koopia omandiõiguse üleandmist või üldsusele kasutada andmist mis tahes viisil (sealhulgas rentimist ja laenutamist, välja arvatud arhitektuuriteose ja tarbekunsteose rentimine ja laenutamine). Pärast autori poolt või tema loal teose koopia esmamüüki või omandiõiguse muul viisil üleandmist EL liikmesriigis või Euroopa Majanduspiirkonna lepinguga ühinenud riigis õigus teose levitamisele lõpeb (seega teose koopiat võib EL-s ja EFTA riigis edasi levitada autori nõusolekuta) (22.09.2004. a. red) – *exhaustion of right*.
Autorile jääb aga ainuõigus lubada või keelata oma teose koopia rentimist ja laenutamist üldsusele (v.a. keelata avalikest raamatukogudest laenutamist - sundlitsents).
- 3) **õigus teose avalikule esitamisele**

Autoriõigus: H. Pisuke, 2010

12

Autori varalised ainuõigused (2)

- 4) õigus teose edastamisele s.o. õigus edastada teos raadio, televisiooni ja satelliidi kaudu ning taasedastada kaabellevivõrgu kaudu, samuti suunata teos üldsusele muude tehnikavahendite vahendusel (v.a. järgneva punkti viisil);
- 5) õigus teose üldsusele kättesaadavaks tegemisele s.o. õigus teha teos üldsusele kättesaadavaks sellisel viisil, et isikud saavad teoseid kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal (näiteks internetis);
- 6) õigus teose töikimisele;
- 7) õigus teose töötlemisele s.o. õigus teha teosest kohandusi (adaptsioone), töötusi (arranžeeeringuid) ja teisi töötusi;
- 8) õigus teoste kogumikele s.o. õigus koostada ja välja anda oma teoste kogumikke ja süstematiseerida oma teoseid;
- 9) õigus teose eksponeerimisele s.o. õigus teost või selle koopiat üldsusele näidata kas vahetult või filmi, slaidi, televisiooni või mis tahes muu tehnilise vahendi või protsessi abil;

Autoriõigus: H. Pisuks, 2010

13

Autori varalised ainuõigused (3)

- 10) õigus teostada oma arhitektuurne projekt seaduses ettenähtud korras (AutÕS § 13 lg 1 p 10)
- 11) õigus teostada oma disaini-, tarbekunsteose jms projekt (AutÕS § 13 lg 1 p 11)

Autori varalised õigused, mis pole ainuõigused:

- 1) õigus lisada teosele ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektile tehnilisi kaitsemeetmeid - AutÕS § 80³
- 2) õigus lisada teosele ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektile õiguste teostamist käsitlev teave - AutÕS § 80⁴

KLASSIKALINE AÕ: *All rights reserved*
Kõik autoriõigused kuuluvad autorile

Autoriõigus: H. Pisuks, 2010

14

Creative Commonsi roll

Logo allikas: Vikipeedia

CC – kui *copyleft* ja *some rights reserved*

CC on filosoofia, aga samas ka õiguslike tagajärgi loov käitumine

CC

- korrastab IO rahvuslikku ja ülemaailmset turgu
- harib teoste loojaid ja teisi autoriõiguste omajaid
- standardiseerib ja formaliseerib teoste kõige levinumaid kasutamisi

Kes võib anda CC litsentsi?

See, kellele kuulub autoriõigus

AutÕS § 32 lg 1:

"Töölepingu alusel või avalikus teenistuses oma otseste tööülesannete täitmise korras loodud teose autoril tekib autoriõigus sellele teosele, kuid autori varalised õigused teose kasutamiseks tööülesannetega ettenähtud eesmärgil ja piirides lähevad üle tööandjale, kui lepingus ei ole ette nähtud teisiti".

Isiklikud õigused jäävad autorile ja nende osas tuleb tööandjal autoriga eraldi kokku leppida

Autoriõigus: H. Pisuks, 2010

16

Autorilepingu üldregulatsioon

□ Autorilepingute üldregulatsioon tuleneb tsiviilseadustiku üldosa seadusest, VÕS lepinguõiguse üldsätetest, VÕS 18. peatükist (*Litsentsileping*), VÕS 36. peatükist (Töövõtuleping) ja AutÕS-st.

□ Autorilepingu liigid:

1) autorileping juba olemasoleva teose kasutamiseks.

Sellisele lepingule kohaldatakse VÕS litsentsilepingu sätteid ja AutÕS erisätteid; ja

2) autorileping uue teose loomiseks ja kasutamiseks (tellimusleping).

Kohaldatakse VÕS töövõtulepingu sätteid ja AutÕS erisätteid.

Autoriõigus: H. Pisuks, 2010

17

Autorilepingu sisu (AutÕS § 48¹)

Autorileping peaks sisaldama vähemalt kokkulepet järgmistes teose kasutamise tingimustes:

- 1) teose kirjeldus (teose vorm – kas õpik, monograafia, artikkel vms; teose maht, nimetus jms);
- 2) kas õigused loovutatakse või antakse litsents;
- 3) kui antakse litsents, siis litsentsilepingu liik (liht- või ainulitsentsileping);
- 4) all-litsentsi andmise õigus;
- 5) teose kasutamise viis (näiteks trükkis väljaandmine, tõlkimine, salvestamine, avalik esitamine, televisioonis edastamine jne.);
- 6) teose kasutamise territoorium (Eesti, Euroopa Liit, kogu maailm jne.);
- 7) autorilepingu kehtivuse tähtaeg;
- 8) teose kasutamise algustähtaeg;
- 9) autoritasu suurus, selle maksmise viis (protsent teose müügihinnast, konkreetselt kindlaksmääratud summa, protsent teose kasutamisel saadavast kasumist vms), väljamaksmise tähtaeg ja kord.

Autoriõigus: H. Pisuks, 2010

18

Kui vaba on teose vaba kasutamine?

AutÕS alusel tohib teatud ammendavalt loetletud juhtudel teost vabalt kasutada ilma autori nõusolekuta ja tasu maksmata

AutÕS § 17 – nn. kolmeastmeline test (*three step test*), mis tuleneb Berni konv-st ja on autori huvide ja ainuõiguste kaitse garantiiks

Teose vaba kasutamine võib toimuda juhul, kui:

1. selline vaba kasutamise võimalus on autoriõiguse seaduse IV ptk-s otseselt ette nähtud;
2. kui selline kasutamine ei ole vastuolus teose tavapärase kasutamisega; või
3. selline kasutamine ei kahjusta põhjendamatult autori seaduslikke huvisid

NB! Autor või muu AÕ omanik, kes kasutab autori õigusi seaduse või lepingu alusel, võib alati vaidlustada teose vaba kasutamise juhul, kui ta väidab, et neid tingimusi on rikutud.

Autoriõigus- H. Pisu, 2010

19

FOSS

Logo allikas: Vikipeedia

- Free software (FS)
- Open Source Software (OSS)
- F/OSS – Free and Open Source Software

- Asutaja: **Richard Stallmann**, 1983 GNU projekt
- GNU operating system – vabavara, mis ühildub Unix-iga.
GNU lühendi tähendus - "GNU's Not Unix".
- GNU Manifesto avaldati septembris 1985
- GNU GPL (General Public License) - 1989

- Free Software Foundation - FSF – 1985. Moto: **FREE AS IN FREEDOM**

- Open Source Initiative - OSI – 1998

- European Union Public License (EUPL) – 2008

FOSS litsentsid

- F/OSS litsentse on sadu, mida tunnustavad FSF ja OSI
- **GNU GPL** - General Public License v.2 (LGPL); Free Software Foundation (FSF)
- **MPL** – Mozilla Public License 1.1
- **OSL** - Open Software License 2.1; Open Software Initiative v. 3,0 (OSI)
- **BSD** – Berkley Software Distribution, 1988
- **Cecill** – kasutatakse ulatuslikult Prantsusmaal
- **Common Public License v. 1.0, IBM.**
- **Eclipse Public License v. 1.0, the Eclipse Foundation, USA**

Kokkuvõte

- CC litsentsid on kasutamiseks valmis, kuid nad ei ole veel lõplikult valmis (CC litsentse arendatakse ja täpsustakse nende eestindusi, see on pidev protsess).

- Litsentsid on õigustekstid, mis vajavad lugeja ja kasutajapoolset eelteadmist ja ettevalmistust. See, kes saab aru völaõigusseadusest (VÖS), saab aru ka CC litsentsidest.

- Tõlge on seotud originaaliga. Originaali normi keerulist sõnastust ei saa eesti keeles edasi anda oma sõnadega, tuleb säilitada algse normi struktuur. Ideaaliks on norm, kus ühes lauses on üks käitumisreegel.

- Õiguskeel ei tohi olla vastuolus tavakeelega. Kasutaja peaks aru saama litsentsi sätte mõttest ja sätte peaks olema kergesti loetav korrektses eesti keeles.

Autorõigus: H. Pisuke, 2010

22

TÄNAN!

heiki.pisuke@ut.ee

www.glimstedt.ee

Kõik autoriõigused sellele ettekandele (tekstile ja esitusele) kuuluvad autorile.

Ettekannet on õigus kasutada isiklikel, hariduslikel, teaduslikel, informatsioonilistel jms. eesmärkidel tingimusel, et selline tegevus ei taotle ärilisi eesmarke ja AutÕS IV peatükis otseselt ettenähtud juhtudel ja tingimustel.
